

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา

ประเทศไทยมีพัฒนาการด้านสุขภาพมายาวนาน การให้บริการระบบสุขภาพที่ผ่านมาทำให้คุณภาพชีวิตของคนไทยดีขึ้นมาก ดังจะเห็นได้จากโรคติดเชื้อสำคัญลดลง อัตราการตายและอัตราส่วนมารดาตายลดลงมาก คนไทยมีอายุเฉลี่ยสูงขึ้นมาก นอกจากนี้ยังมีความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญจากการดำเนินนโยบายสุขภาพของรัฐบาล ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 คือ การสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า นโยบายดังกล่าวทำให้ประชาชนทุกคนเข้าถึงบริการสาธารณสุขได้ ทว่าระบบบริการที่มีอยู่ยังไม่อาจทำให้คนใช้บริการได้อย่างถูกต้องถูกทาง เนื่องจากประชาชนมักจะเชื่อถือและมุ่งไปแออัดอยู่ที่โรงพยาบาลขนาดใหญ่ แม้ว่าโรคส่วนใหญ่ไม่จำเป็นต้องการแพทย์ในการรักษา โดยเฉพาะการใช้แพทย์เฉพาะโรค (กระทรวงสาธารณสุข, ออนไลน์, 2555)

การสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรคเป็นแนวทางหลักที่มีความสำคัญในการแก้ไขปัญหาสาธารณสุข และได้มีการดำเนินการและพัฒนาการมาอย่างยาวนาน ในขณะที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบบริการสาธารณสุข จากโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าจึงส่งผลกระทบทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรคด้วย ทั้งในเรื่องของการจัดสรรงบประมาณ การกระจายบุคลากร การบริหารจัดการ การประเมินผลงานซึ่งมีผลต่อกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรคในด้านต่างๆ รวมทั้งคุณภาพของกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรคตามชุดสิทธิประโยชน์ในโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า กิจกรรมป้องกันโรคเป็นงานที่ต้องทำควบคู่กับงานสร้างเสริมสุขภาพ กิจกรรมบางอย่างไม่สามารถจำแนกได้อย่างเด็ดขาดว่าเป็นกิจกรรมการป้องกันโรคหรือกิจกรรมสร้างสุขภาพ แต่โดยส่วนใหญ่จะเห็นตรงกันว่ากิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพนั้นเน้นเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ส่วนกิจกรรมป้องกันโรคนั้นเน้นที่ความพยายามไม่ให้เกิดโรค องค์การอนามัยโรคให้ความหมายของการป้องกันโรค คือ การลดการจำกัด ป้องกันโรคและภาวะแทรกซ้อน และผลที่ตามมาของโรค (สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, ออนไลน์, 2556)

ในการเผชิญหน้ากับปัญหาสาธารณสุขในยุคคนนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า รัฐบาลได้กำหนดนโยบายปรับระบบบริการสุขภาพในระดับตำบล คือ การยกฐานะจากสถานีอนามัยตำบลเป็นโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล การยกระดับสถานีอนามัยที่มีกว่า 9 พันแห่งเป็นโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เพื่อเพิ่มศักยภาพในการบริการสุขภาพประชาชนในระดับตำบล

ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จึงถือได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนระบบสาธารณสุขครั้งสำคัญในการพัฒนาระบบบริการสุขภาพของประเทศไทย (กระทรวงสาธารณสุข. ออนไลน์. 2555)

การบริการของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ตั้งอยู่บนฐานคิดว่า มีร้วตำบลเป็นร้วของโรงพยาบาล เดียงที่บ้านผู้ป่วยคือเดียงของโรงพยาบาล มีทีมสหวิชาชีพ อาทิ พยาบาลวิชาชีพ หรือเวชปฏิบัติ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ทันตภิบาล นักกายภาพ และอื่นๆ รวมถึง อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ร่วมกันดูแลสุขภาพของคนในตำบลที่รับผิชอบ การดูแลคนไม่ใช่แค่ดูแลโรค โดยถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนจึงใกล้ชิดทั้งกายและใจกับชาวบ้าน โดยใช้กลยุทธ์การสาธารณสุขมูลฐานที่พิสูจน์แล้วว่าช่วยพัฒนาระบบสาธารณสุขของไทยได้ผลดีมาอย่างต่อเนื่อง (กระทรวงสาธารณสุข. ออนไลน์. 2555)

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จะต้องมีแฟ้มครอบครัวและข้อมูลชุมชนอย่างครบถ้วน เพื่อนำมาวางแผนแก้ไขปัญหาสุขภาพ โดยเน้นการสร้างเสริมสุขภาพ คือ ยกระดับสุขภาพให้ดีขึ้นกว่าปกติ เช่น การออกกำลังกาย การเลือกรับประทานอาหารที่ไม่ทำลายสุขภาพ และการป้องกันโรคทั้งในบุคคลและชุมชน นอกจากนั้นการรักษาโรคซึ่งไม่ได้มุ่งหวังให้มีแพทย์ไปอยู่ประจำทุกแห่ง พยาบาลวิชาชีพหรือพยาบาลเวชปฏิบัติ สามารถให้การดูแลรักษาโรคทั่วไป รวมถึงการเชื่อมต่อด้วยเทคโนโลยีสื่อสารกับโรงพยาบาลที่เป็นแม่ข่าย ก็ทำให้ขีดความสามารถในการดูแลรักษาโรคมียากขึ้น แพทย์สามารถพูดคุยกับผู้ป่วยที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลได้ วินิจฉัยโรคจากทางไกลได้ ผู้ป่วยโรคเรื้อรังที่อาการไม่ได้วิกฤต ก็สามารถกลับมาอยู่ในความดูแลของทีมโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ซึ่งอยู่ใกล้บ้านได้ ใครอยากจะไปนอนป่วยอย่างเหงาๆ ที่โรงพยาบาลในเมือง หากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลใกล้บ้านดูแลได้ไม่แพ้กัน (กระทรวงสาธารณสุข. ออนไลน์. 2555)

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสนามไชย ในปี พ.ศ. 2553 ได้ยกฐานะขึ้นตามนโยบายของรัฐบาล ที่ว่าจะปรับปรุงระบบบริการสุขภาพของภาครัฐทุกระดับให้ได้มาตรฐาน โดยยกระดับสถานีอนามัย เป็นโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล และพัฒนาระบบเครือข่ายการส่งต่อในทุกระดับให้มีประสิทธิภาพ รวมถึงแนวทางการพัฒนาระบบบริการสาธารณสุข ที่ควรให้ความสำคัญกับระบบบริการระดับปฐมภูมิ (Primary Care) ตรงกับหลักการ “สร้างนำซ่อม” โดยการให้บริการเชิงรุกเน้นการป้องกันโรค เป็นการดูแลสุขภาพโดยองค์รวม จัดการกับปัจจัยเสี่ยงต่อสุขภาพ และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ โดยให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วม มุ่งจัดการที่ต้นเหตุของปัญหาสุขภาพ พื้นที่บริการระดับตำบลจึงเป็นด่านแรกและพื้นฐานที่สำคัญ โดยเฉพาะเป็นการให้บริการแก่คนยากจนและประชาชนทั่วไป ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ (โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (กระทรวงสาธารณสุข. ออนไลน์. 2555)

หลังจากที่ยกระดับขึ้นเป็นโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลแล้ว โรงพยาบาลได้รับผิดชอบงานการให้บริการด้านสาธารณสุขต่างๆ เช่น ตรวจรักษาพยาบาลขั้นต้น การฝากครรภ์ การให้บริการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค ฉีดวัคซีนเด็ก การดูแลโภชนาการเด็ก งานอนามัยโรงเรียน ตรวจสอบสุขภาพเบื้องต้นสำหรับนักเรียน คัดกรองภาวะผิดปกติต่างๆ เช่น เบาหวาน ความดันโลหิต คัดกรองมะเร็งปากมดลูก สำหรับหญิงวัยเจริญพันธุ์ การดูแลผู้พิการ การดูแลวัยทำงาน การดูแลผู้สูงอายุ ตรวจสอบสุขภาพเบื้องต้น งานฟื้นฟูสมรรถภาพ และอีกมากมาย ภาระหน้าที่ เป็นสถานที่ดูแลประชาชนด้านสุขภาพที่ดูแลประชาชนตั้งแต่อยู่ในครรภ์ เกิด จนตาย (กระทรวงสาธารณสุข. ออนไลน์. 2555)

หลังจากให้บริการสุขภาพให้แก่ประชาชนในฐานะโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมาระยะหนึ่งแล้วจึงเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่า การบริหารจัดการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสนามไชย ที่มีต่อการบริการสุขภาพของประชาชนในเขตตำบลสนามไชย อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี อย่างไร ผู้วิจัยคาดว่าจะได้นำผลวิจัยไปพัฒนาการบริหารระบบโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสนามไชย ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาผลกระทบของการบริหารจัดการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสนามไชยที่มีต่อการบริการสุขภาพของประชาชนในเขตตำบลสนามไชย
2. เพื่อเปรียบเทียบผลกระทบการบริหารจัดการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสนามไชยที่มีต่อการบริการสุขภาพของประชาชนในเขตตำบลสนามไชย จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. การทราบถึงผลกระทบเชิงลบของการบริหารจัดการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสนามไชย ที่มีต่อการบริการสุขภาพประชาชนในเขตตำบลสนามไชย อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี จะนำไปสู่การกำหนดมาตรการในการจัดการผลกระทบเชิงลบที่เกิดขึ้น
2. การทราบถึงผลกระทบเชิงบวกของการบริหารจัดการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสนามไชย ที่มีต่อการบริการสุขภาพของประชาชนในเขตตำบลสนามไชย อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี จะนำไปสู่การเป็นตัวอย่างที่ดีของการบริหารจัดการโรงพยาบาลระดับตำบลต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตในด้านช่วงเวลาการวิจัย

ในช่วงระยะเวลาศึกษาผลกระทบของการบริหารจัดการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสนามไชย ที่มีต่อการบริการสุขภาพของประชาชนในเขตตำบลสนามไชย อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี จะพิจารณาตั้งแต่การเริ่มก่อตั้งโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ในปี พ.ศ. 2553 จนถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2555

ขอบเขตด้านพื้นที่การวิจัย

ศึกษาเฉพาะในเขตพื้นที่ตำบลสนามไชย อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี ซึ่งครอบคลุมทั้งหมด 8 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 บ้านหนองหงส์ หมู่ที่ 2 บ้านหนองโพรง หมู่ที่ 3 บ้านคลองบอน หมู่ที่ 4 บ้านปากตะโปน หมู่ที่ 5 บ้านสนามไชย หมู่ที่ 6 บ้านสองพี่น้อง หมู่ที่ 7 บ้านท่าแกลง และ หมู่ที่ 8 บ้านห้วยน้ำเค็ม

ขอบเขตในเนื้อหาการวิจัย

จะมุ่งศึกษาผลกระทบของการบริหารจัดการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสนามไชย ที่มีต่อการบริการสุขภาพของประชาชน ในด้านพื้นฐาน 4 ด้าน คือ 1) ด้านส่งเสริมสุขภาพ 2) ด้านการรักษาพยาบาล 3) ด้านการป้องกันควบคุมโรค 4) ด้านการฟื้นฟูสุขภาพ ทั้งในเชิงลบและเชิงบวก การเลือกศึกษาเพียง 4 ด้านพื้นฐาน เนื่องจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสนามไชย ได้รับการยกฐานะมาได้ไม่นานนัก

ขอบเขตในด้านประชากรการวิจัย

จะศึกษาจากประชากรที่มีสิทธิเลือกตั้งและมารับบริการสุขภาพของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสนามไชย ตำบลสนามไชย อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี เท่านั้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อเป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะกำหนดนิยามศัพท์เฉพาะไว้ดังนี้

1. **โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ** หมายถึง โรงพยาบาลที่ผู้บริหาร และบุคลากรของโรงพยาบาล ได้ตระหนักถึงศักยภาพของตนเอง มีนโยบาย ตลอดจนจัดระบบบริหารจัดการให้มีกิจกรรม หรือกระบวนการ ด้านการส่งเสริมสุขภาพ สอดแทรกในทุกโอกาส หรือพยายามจัดหาช่องทาง ให้มีกิจกรรม หรือกระบวนการด้านส่งเสริมสุขภาพให้เกิดขึ้น ไม่เพียงต่อผู้ป่วย หรือผู้มารับบริการหลัก แต่ยังขยายฐานไปยังญาติ เพื่อน หรือบุคคลใดๆ ก็ตาม ที่ได้มีโอกาสเข้าไปในโรงพยาบาล รวมทั้งชุมชนที่โรงพยาบาลตั้งอยู่ และที่สำคัญจะต้องรวมถึง บุคลากรในโรงพยาบาล

ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้รู้ ผู้ดำเนินการ และน่าจะเป็นแบบอย่างที่ดีในการส่งเสริมสุขภาพ ส่งเสริมอนามัย สิ่งแวดล้อม ตลอดจนถึง การให้การดูแล ผู้รับบริการในลักษณะขององค์กรรวมทั้งเปี่ยมด้วยคุณภาพ

2. **การส่งเสริมสุขภาพ** หมายถึง กระบวนการระดมทรัพยากรมนุษย์ และทรัพยากรอื่นๆ เพื่อเอื้อให้ประชาชน มีขีดความสามารถในการควบคุมปัจจัยที่จะก่อให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บ และพัฒนาให้มีสุขภาพที่ดี ทั้งกาย ใจ และสังคม เพื่อใช้ความมีสุขภาพดีเป็นต้นทุนในการดำเนินชีวิต ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีตลอดไป การส่งเสริมสุขภาพจึงไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในงานด้านสาธารณสุข เพียงภาคเดียว

3. **การรักษาพยาบาล** หมายถึง การรักษาบุคคลที่ไม่สบายเพราะความเจ็บไข้ ความเจ็บป่วย ตลอดจนความบกพร่องหรือความผิดปกติทางจิต และแพทย์ลงความเห็นว่าเป็นต้องทำการรักษา ให้กลับสู่สภาพปกติ มิฉะนั้นจะเกิดอันตรายแก่สุขภาพของผู้ป่วย หมายถึงรวมถึงการตรวจสุขภาพ ประจำปี เพื่อประโยชน์ทางด้านสาธารณสุข

4. **การป้องกันควบคุมโรค** หมายถึง การลดอัตราการเกิดและอัตราการตายจากโรค ด้วยมาตรการแทรกแซงต่างๆ เพื่อหยุดยั้งอุบัติการณ์ของโรคไม่ว่าจะด้วยสาเหตุใดก็ตาม รวมทั้ง การหยุดยั้งกระบวนการที่จะเกิดตามมา จากการเกิดโรค การควบคุมโรคนั้นสามารถทำให้สำเร็จได้ โดยการให้การรักษาโรคนั้นๆ ผลที่ตามมาจะเป็นการลดความชุกของโรค (Disease Prevalence) ในที่สุด แต่หากเพิ่มมาตรการป้องกันโรคด้วย จะเป็นการลดทั้งอุบัติการณ์และความชุกของโรคไปในคราว เดียวกัน ปัจจุบันการควบคุมโรค โดยการป้องกันนับว่ามีความสำคัญมากขึ้นทุกขณะ เพราะสามารถ ป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายขึ้น ก่อนที่จะมีการระบาดของโรค

5. **การฟื้นฟูสุขภาพ** หมายถึง กระบวนการที่กำหนดขึ้น เพื่อช่วยเหลือผู้ป่วยให้ได้รับการปรับสภาพทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม เศรษฐกิจ กลับคืนสู่สภาพเดิมเท่าที่จะทำให้ช่วยเหลือตนเอง ในการปฏิบัติกิจกรรมได้มากที่สุด ที่พึงกระทำได้ตามอัตรภาพแต่ละคน

6. **การบริการ** หมายถึง สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานต่างๆ ของโรงพยาบาลส่งเสริม สุขภาพตำบลสนามไชย ในการบริการแก่ประชาชน

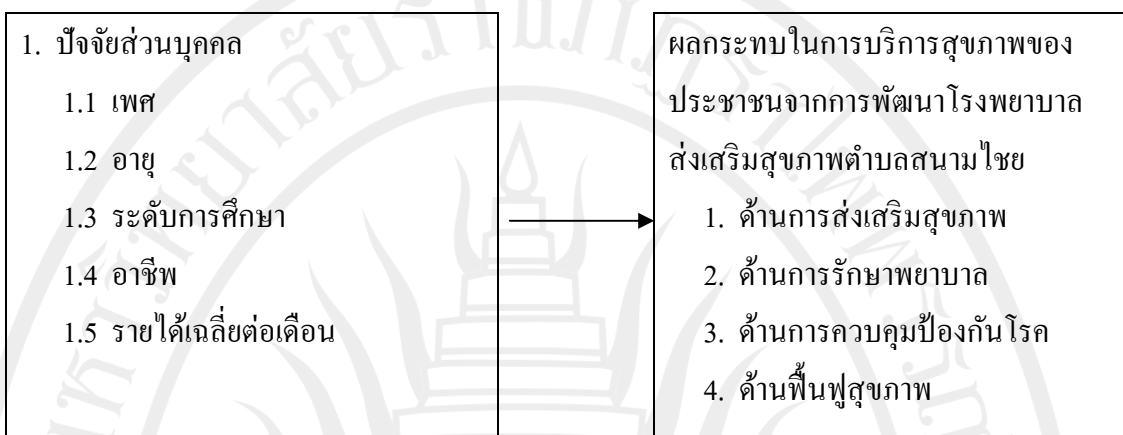
7. **บุคลากรผู้ให้บริการ** หมายถึง ผู้ที่คอยช่วยอำนวยความสะดวกของโรงพยาบาลส่งเสริม สุขภาพตำบลสนามไชย ในการบริการแก่ประชาชน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการสำรวจองค์ความรู้ทั้งทางด้านทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาสามารถกำหนด กรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

จากกรอบแนวคิดในการวิจัย ผู้วิจัยสามารถกำหนดสมมติฐานได้ดังต่อไปนี้

1. ผลกระทบในการบริการสุขภาพของประชาชนจากการบริหารจัดการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสนามไชย แตกต่างกันตามเพศ
2. ผลกระทบในการบริการสุขภาพของประชาชนจากการบริหารจัดการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสนามไชย แตกต่างกันตามอายุ
3. ผลกระทบในการบริการสุขภาพของประชาชนจากการบริหารจัดการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสนามไชย แตกต่างกันตามระดับการศึกษา
4. ผลกระทบในการบริการสุขภาพของประชาชนจากการบริหารจัดการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสนามไชย แตกต่างกันตามอาชีพ
5. ผลกระทบในการบริการสุขภาพของประชาชนจากการบริหารจัดการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสนามไชย แตกต่างกันตามรายได้